

СУТНІСТЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА ТА РОЛЬ АДВОКАТА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

THE ESSENCE OF THE REPRESENTATION AND THE ROLE OF THE LAWYER IN CIVIL PROCEDURE

Маленко В.В., студент III курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено питанням сутності представництва в цивільному процесі як однієї з важливих проблем науки цивільного процесуального права. Необхідність дослідження полягає у важливості вдосконалення практичної діяльності представників та самого адвоката під час участі у судових процесах. Автором звернено увагу на актуальність проблематики, яка полягає в тому, що суспільство потребує від адвокатів дотримання принципу професіоналізму з метою якісного захисту в суді.

У роботі звернуто увагу на історичне походження та значення поняття представництва, функції та правове становище адвоката, правила дотримання адвокатської етики.

У статті проаналізовано наукові погляди провідних вітчизняних учених у галузі цивільного процесуального права, метою досліджень яких були вивчення ролі адвоката в цивільному процесі, його права та обов'язки.

У науковій статті наголошується, що саме представництво в суді несе в собі самостійний процесуальний інститут. Представники виконують свої обов'язки відповідно до встановленого договору та виконують дві функції: правозахисну та представницьку. Саме об'єктом правовідносин між судом і представником є охорона та захист порушених прав, свобод та інтересів юридичних або фізичних осіб або держави в цивільному процесі. Новий ЦПК України та судова реформа створили монополію на представництво адвоката в суді. Це явище можна розглядати з багатьох сторін. Але з іншого боку – дуже часто виникає проблематика застосування представником іншої особи, крім адвоката.

У науковій статті стверджується, що з метою поліпшення діяльності адвоката потрібно підвищити правову свідомість населення щодо необхідності існування висококваліфікованих представників, інтегрувати міжнародні стандарти та принципи у вітчизняне законодавство, розробити досконалу матеріально-технічну базу задля підготовки компетентних кадрів у представницькій сфері, а за несвоечасну та неякісну підготовку притягувати до юридичної відповідальності, організувати проходження регулярної практики за кордоном за державні кошти та надавати права щодо участі в ухваленні законів, які стосуються прав людини та громадянина.

Ключові слова: представництво, цивільний процес, адвокат, судочинство.

The article is devoted to the essence of representation in civil proceedings as one of the important problems of the science of civil procedural law. The need for research is the importance of improving the practice of representatives and the lawyer during the participation in court proceedings. The author draws attention to the relevance of the issue that society requires lawyers to keep a principle of professionalism in order to provide quality protection in court.

In the work, it is drawn attention to the historical origin and definition of the concept of representation, functions, a legal position of lawyer, the rules of providing legal ethics.

The article analyzes scientific views of leading native scientists in the field of civil procedural law, the purpose of the research was the role of a lawyer in civil proceedings, his rights and responsibilities.

The scientific article emphasizes that the representation in the court has an independent procedural institution. Representatives perform their duties in accordance with the established agreement and perform two functions: human rights and representation. The object of legal relations between the court and the representative is the protection and defense of violated rights, freedoms and interests of judicial and physical persons or the state in civil proceedings. The new Civil Procedural Code of Ukraine and judicial reform have created a monopoly on the representation of a lawyer in the court. This phenomenon can be considered from different hands. But on the other hand – very often there is a problem for other people to be a representative, except the lawyer.

The scientific article states that in order to improve the lawyers activity it is necessary to increase the legal awareness of the population about the need for highly qualified representatives, integrate international standards and principles into native legislation, develop a thorough material and technical base for training competent staff in the field of representation, and to bring to legal responsibility for untimely and low-quality training, to organize regular practice abroad at the expense of state funds and to provide the rights to participate in the adoption of laws concerning human and civil rights.

Key words: representation; civil proceedings; lawyer; proceedings.

Постановка проблеми. Україна стоїть на шляху розвитку національного законодавства, яке намагаються тісно пов'язати разом із європейським. Законодавство про адвокатуру не є винятком, тому актуальність статті полягає в тому, що українське суспільство потребує професійного та якісного захисту в суді, а це означає, що великого значення набуває дослідження поняття представництва, його історичний розвиток, зміст і реалізація цивільної правосуб'єктності адвоката, його правовий статус, права та обов'язки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед учених, які досліджували окремі аспекти суті представництва та ролі адвоката в цивільному процесі, можна зазначити праці О.В. Гетманцева, К.В. Гусарова, О.В. Петришина, Є.С. Севе-рової, П.В. Хотенець, М.В. Шпака, В.В. Комарова та ін.

Мета статті. Автор наукової статті має на меті здійснити узагальнення, а також провести аналіз правової при-

роди представництва та поняття адвоката, суб'єктивних прав та юридичних обов'язків адвоката, його ролі та функцій у цивільному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу [1]. Тому в цивільному процесі використовується поняття «представництво».

Використання цього терміна зазначається в тексті частини 1 статті 58 Цивільного процесуального кодексу України, а саме: особа може особисто або через представника звертатися до суду [2]. Узагалі зазнало великих змін нормативне закріплення цього інституту, а тому визначення дефініції професійного представництва набуває дедалі більшої актуальності.

Історія розвитку представництва розпочинається ще за часів Великого князівства Литовського і набуває широкого значення вже в XIX–XX століттях. Як до моменту

створення Української Народної Республіки, так і після цього деякий час законодавство на території України стосовно такого питання закріплювалося в Судових статутах. З цього робимо висновок, що це один із нормативно-правових актів, який відіграв значну роль у регулюванні діяльності представників у судах. У кінці ХХ століття ухвалюється профільний Закон України «Про адвокатуру», який більш широко розкриває поняття, функції, обов'язки адвоката як представника в цивільному процесі.

Законодавець визначає дві основних функції адвоката: правозахисту та представництва.

Правозахисна функція визначається тим, що спрямована на забезпечення захисту прав і свобод, які гарантовані державою. Захист інтересів фізичних та юридичних осіб – підстава для подальшого втілення та розвитку демократії, справедливості, рівності та свободи. Функція представництва полягає в тому, що він вчиняє всі процесуальні дії від імені іншої особи, яку представляє, тобто представник має повні процесуальні права.

П.В. Хотенець вважає, що під статусом адвоката можна вважати сукупність прав та обов'язків, гарантії та відповідальність за діяльність [3, с. 12]. У правовому середовищі є проблемні питання стосовно притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката, щодо отримання відповідного стажу, який нині є одним із критеріїв на заняття адвокатською діяльністю.

Останнє десятиліття Україна стоїть на шляху до вступу до Європейського Союзу. На жаль, сьогодні вітчизняне законодавство не може повною мірою відповідати сучасним нормам міжнародного права, тому законодавчий орган має переглядати норми, які є застарілими, та адаптувати їх під сьогодення.

Нині в Україні як пройшла судова реформа, так і відбулося впровадження міжнародних норм права в національне законодавство, що значно поліпшило регулювання діяльності адвокатів. Є велика кількість актів, які регулюють як професійну діяльність, так і повсякденну.

Цікаво, що Г.О. Світлична під час аналізу діяльності Європейського суду із справ людини звертає увагу на те, що застосування підпункту «с» пункту 3 статті 6 ЄКПЛ не обмежується тільки сферою кримінального судочинства [4, с. 41]. Згоден із думкою науковця, бо право на безоплатну правову допомогу є критерієм доступності правосуддя та дотримання принципу справедливого суду. Саме держава повинна надавати таку допомогу через складність цивільного процесу та через необхідність доступу до правосуддя.

В Україні сутність адвокатської діяльності полягає у здійсненні представництва, захисту або надання інших видів правової допомоги. Така діяльність є обов'язково незалежною. У пункті 1 частини 1 статті 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатом є фізична особа, що здійснює адвокатську діяльність на підставах і в порядку, які передбачені цим Законом [5]. Варто зазначити, що є стандарти професійної діяльності адвоката [6].

Справедливо М.В. Шпак зазначає етапи, у яких адвокат бере участь, а саме під час оголошення позову та відкриття провадження у справі; у підготовчому провадженні; на стадії розгляду справи по суті; під час інстанційного перегляду [7, с. 5].

Я погоджуюся з таким переліком, адже звичайна особа, яка є учасником судового процесу, не завжди має достатньої кваліфікації, знань і навичок, щоб керувати власними діями відповідно до вимог закону. Саме з цієї метою й існує професійне представництво.

Звичайно, що під час судового процесу будь-яка особа повинна дотримуватися встановлених правил поведінки. Тому адвокат не є винятком. Є певні стандарти професійної діяльності адвоката, а саме належна повага до учасників судового процесу, адвокат повинен діяти тільки в інтересах особи, яку представляє, дотримуватися етичних правил та етичної поведінки, дотримуватися

принципів законності та верховенства права. Як указує Т.Б. Вільчик, під час аналізу законодавства, недотримання розпоряджень головуючого, професійного представника можуть притягнути до відповідальності [8, с. 260]. На жаль, термін «неповага до суду» не закріплено на законодавчому рівні, тому судді на власний розсуд трактують його та інколи можуть зловживати своїм становищем.

Велика кількість науковців характеризує діяльність адвоката з різних кутів зору. М.В. Шпак надає чітку аргументацію, що дає змогу зрозуміти вимоги до адвоката в цивільному процесі. Серед аргументів, які він наводить, є кваліфікованість особи, юридична майстерність у галузі цивільного процесуального законодавства, моральна, психологічна та юридична підготовка адвоката, належність до адвокатської професії [9, с. 132–133].

В іншій науковій праці М.В. Шпак наголошує, що принципу професіоналізму діяльності адвоката в цивільному процесі притаманні такі особливості:

- 1) наявність в особи, що надає правову допомогу, правового статусу адвоката;
- 2) глибока юридична обізнаність адвоката в галузі цивільного процесуального права;
- 3) прихильність до сумлінного виконання адвокатом покладених на нього обов'язків під час надання правової допомоги у формі процесуального представництва в цивільному процесі;
- 4) досконале володіння інструментарієм правозастосування цивільного процесуального законодавства, що є необхідним для ефективності та результативності діяльності адвоката [10, с. 216].

Для зрозуміння місця та статусу адвоката й адвокатури в суспільстві потрібно звернути увагу на співпрацю з державними органами, бо адвокат має можливість виступати захисником як посадових осіб місцевого самоврядування, так і державних органів з одного боку, а з іншого – громадянського суспільства. Саме суть адвоката полягає в тому, що він є невіддільною частиною судового процесу та судової системи взагалі, оскільки поділ влади є за наявності незалежної адвокатури.

Незалежність адвокатури є гарантом поєднання продуктивної діяльності держави та цього інституту. Взаємодія діяльності державних органів із адвокатськими об'єднаннями потрібна для того, щоб підняти на новий рівень освіченість громадянського суспільства, підняти рівень довіри до судових органів і судових процесів загалом. Із цією метою законодавчий орган повинен імплементувати у вітчизняне право міжнародні стандарти та узагальнити позитивну практику діяльності адвокатури.

Висновки. Отже, саме представництво в суді несе в собі самостійний процесуальний інститут. Представники виконують свої обов'язки відповідно до встановленого договору та виконують дві функції: правозахисну та представництва. Саме об'єктом правовідносин між судом і представником є охорона та захист порушених прав, свобод та інтересів юридичних або фізичних осіб чи держави в цивільному процесі. Новий ЦПК України та судова реформа створили монополію на представництво адвоката в суді. Це явище можна розглядати з багатьох сторін. Але з іншого боку – дуже часто виникає проблематика застосування представником іншої особи, крім адвоката.

На нашу думку, з метою поліпшення діяльності адвоката потрібно підвищити правову свідомість населення щодо необхідності існування висококваліфікованих представників, інтегрувати міжнародні стандарти та принципи у вітчизняне законодавство, розробити досконалу матеріально-технічну базу задля підготовки компетентних кадрів у представницькій сфері, а за несвоєчасну та неякісну підготовку притягувати до юридичної відповідальності, організувати проходження регулярної практики за кордоном за державні кошти та надавати права щодо участі в ухваленні законів, які стосуються прав людини й громадянина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
3. Хотенець П.В. Правовий статус адвоката в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук.; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2002. 24 с.
4. Світлична Г.О. Представництво у цивільному судочинстві: сучасний стан та перспективи вдосконалення правового регулювання. *Вісник Верховного Суду України*. № 12. 2012. С. 38–45. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10327/1/Svetlichnaya_38-45.pdf.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
6. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.
7. Шпак М.В. Професійне представництво адвоката у цивільному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2018. 20 с.
8. Вільчик Т.Б. Комунікація суддів та адвокатів: міжнародні стандарти та практика України. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 18–19 жовтня 2018 р. Чернівці, 2018. С. 259–262. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15641/1/Vilchuk_259-262.pdf.
9. Шпак М.В. Теоретичні засади професійного представництва адвоката у цивільному процесі. *Цивільний процес на зламі століть* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю заснування каф. цив. процесу, м. Харків, 20–21 жовтня 2016 р. Харків, 2016. С. 131–133.
10. Шпак М.В. Принцип професіоналізму як засада надання кваліфікованої правової допомоги адвокатом у цивільному процесі. *Вісник Національної академії правових наук України*. Харків, 2017. № 1 (88). С. 211–219.